

«LAURA A LA CIUTAT DELS SANTS»,
PER MIQUEL LLOR¹

Amb *Història grisa*, Miquel Llor ens havia donat, més ben dit, començat, la novella d'una família; ara amb *Laura a la ciutat dels sants*, que ve a fer-li parella, amplia el sistema —però a penes. Una petita ciutat, en efecte, s'ofereix a l'observador com una mena de família més vasta, per bé que en si no pas més viva i complexa; continua verticalment, en el sentit del temps, restreta en l'espai i orguïosa a un nom que la defineix. Hi circula una sang moral que també determina i exigeix com un fat; l'opressió, i respectivament la repressió, poden ésser-hi dutes fins a un refinament demoniàc; tota força, dins ella, que cerqui la seva arrencada lliure, o ha de revoltar-se i aparentment traïr un passat comú, o, si no pot tant, ha de satisfer-se en la pseudo-superioritat de la crítica, cloent així el circuit per una contraopressió més cruel, i alhora, quant a ella mateixa, per una repressió ara ja conscient, desesperada, d'un vergonyant masoquisme. La tendresa, en canvi, com més vera és, més gelosament s'hi preserva, púdica de confessar-se a massa pròxims, responsable de tant sentir creadors els seus actes més lleus.

Totes aquestes forces i reaccions juguen dins la novella de Miquel Llor, tan clares en llur significació i en llurs línies, que el lector que ens hagi seguit podrà etiquetar sense esforç cadascuna amb el nom d'un personatge. Com cada personatge, només per haver-se així definit el principi del seu moviment, li haurà esdevingut típic. Més ben dit: reesdevingut. En rigor, concebuts com a tipus, són per un art singular individus només l'estona que actuen en escena. Així que tornen a ésser entre bastidors, ja els sentim de nou formar part d'una reserva de figures a llançar oportunament en el joc: abstractes, amb valors generals i relatius entre ells, necessitades de tot el realisme de cada anècdota que les reclama i pragmàticament els dona una fi, per a no desviar-se cap a un pur i perillós simbolisme. Ara: en el començament d'això, fa l'efecte que la preocupació de l'autor més aviat és per a no lliscar en un naturalisme ja sense gaire crèdit, però que el tempta des dels nombrosos precedents de l'experiència que es proposa. Així, en comptes de presentar-nos els processos naturals o socials que fan cap al resultat de tal o tal individu, sembla tenir cura a emboïrar-ne les lleis; velant en certa manera els destins, pren el drama ja estant tots els seus elements humans en les posicions immediatament anteriors a les del desenllaç. Posicions en les quals poden romandre indefinidament; vet aquí on l'acció de l'ambient se'ns fa en rigor sensible, i apareix a la reflexió del lector com l'encobridor general d'una pluralitat d'egoïsmes que es mantenen i es guarden els uns als altres pel mateix recel amb què cadascun vigila el domini de la seva inèrcia i assaboreix les delícies de la seva inconsciència. Aquest ambient, doncs, no estimula, ja no direm crea: si informa —sigui'n excusat el joc de mots—, és d'una manera informe, per la simple i constant virtut del seu pes sobre cada costat que l'individu va presentant-li.

Tot això fa el curiós caràcter paradoxal del pessimisme que agrisa la novella de Miquel Llor. Dins un sistema de posicions fixades, dins una combinació feta i poc menys que closa, la vida o l'autor, és igual, introdueixen un element nou. Se li tenia un lloc assignat i es comptava amb què els desplaçaments que la seva ocupació portaria tinguessin un abast, diguem-ho així, tradicional. Senzillament, Laura aspira a un altre lloc, i els desplaçaments també han d'ésser uns altres. D'on, sobre el tauler, un moviment general, automàtic tant com previsible i àdhuc previst. Per aquest automatisme se'ns insinua la idea d'una fatalitat interior de tots i de cadascun; però per altra banda, la previsió de l'immediat desenllaç ens duu a sentir més aparent el treball combinatori que ha fet passar el que en si no havia necessàriament de passar. En altres termes: fatalitat i llibertat semblen haver esdevingut compatibles pel simple recurs d'haver l'autor fet bascular la llibertat cap a la seva banda; on, altrament, torna a trobar-se amb fatalitat, la fatalitat de la idea que ell té dels factors que combina, humans, i per tant ponderables només fins a cert punt. Per ací, doncs, la novella de Miquel Llor es redimeix decidivament del vell naturalisme que voldria fer-la seva, i es situa sobre la línia d'aquell realisme cerebralment arbitrat tan d'avui. Tanmateix, a l'extrem de la seva partença, tendrament humanitzat encara; a l'altre extrem de la línia, on més ultrada és la deshumanització, i en funció d'ella l'arbitrarietat, topariem

amb l'humorisme de nova fórmula. Diem a l'altre extrem, però no excessivament lluny; encara que de moment xiqui, direm no excessivament lluny del drama de Laura a Comarquinal.

Una tal relativitat, més sentida que expressada, no deixa de tenir la seva part en la complexa impressió de pessimisme que ens resta de la lectura de *Laura a la ciutat dels sants*. Sembla àdhuc haver fet a Miquel Llor un noble horror de pensar-hi, perquè el seu esforç per a dissimular-la és, amb tota la seva honestedat, perceptible. Per a estar ben segur, diríem que no es mou del costat de Laura, personatge absolutament mancat d'òrgans per a l'humor, ni productors ni receptors. Es tan parcial envers ella, que fins i tot en escriure talment pensa en ella com en la seva primera lectora, i per plaure-li dona al seu estil alguna cosa d'aquella delicadesa formal, operant per clixés de bon gust, que la fa inadaptable al seu nou ambient; talment veu Comarquinal pels ulls d'ella i segons el grau de la vitalitat d'ella i, com ella mateixa faria, és amatent a tallar en neta diagonal del clar cap a l'obscur cada imatge o escena dels dos petits mons concèntrics —família i vila— que la tenen presa en llur tèrbol *grouillement*. A través de la lectura, arribem de vegades a desitjar una versió de Laura vista des del costat de Tomàs, com si aquest fos capaç d'ésser lúcid dins la innegable superioritat de la seva força; la qual cosa per altra banda implicaria també una aptitud per a dirigir aquesta força cap a quelcom de més fecund, en el bé o en el mal, que l'enriquiment de la gorja dels canaris per la ceguesa.

Aquest episodi brutal, que revulsiona decidivament la delicadesa de Laura, fa pensar en la decapitació del luer pel criat, i des de fa mitja hora l'amant, de la senyoreta Júlia de Strindberg. Però si per part d'aquest l'acte cruel té una certa grandesa en la seva energia, i ens suggereix tot un estament que vol pujar amunt sense contemplacions, trepitjant el que calgui, per part de Tomàs només significa oï i inconsciència. Les reaccions respectives són així mateix eloqüents; la de la senyoreta Júlia, reacció de casta, el suïcidí a l'antiga; la de Laura, reacció de pervinguda, la fuga, sense ja més valor ni tan sols per al pecat, en el camí del qual s'ha posat ella mateixa com inconscient que els camins duen a una fi. Per això, en bona lògica, acaba salvant en un convent la comoditat de les seves il·lusions incorregibles. No ha estat prou potent per a conquerir; però, naturalment, amb una flor a la mà com vol anar pel món, tampoc no ha tingut manera de «fer justícia» a Tomàs, en aquell alt sentit en què en parla Chesterton referint-se a marits i mullers, sempre tots en darrer cas incompatibles.

Si com tota bona novella d'ambient i de tipus, *Laura a la ciutat dels sants* invita a seguir les seves figures en la direcció de llur transcendència, és més aviat per a tristesa nostra. ¿S'hi veurà, quan existeixi la necessària perspectiva, un moment de l'evolució del nostre país en la seva societat? Solament el temps pot dir-ho. Nosaltres asseguraríem que, tot un moment, no; però sí almenys un aspecte: el de la petita burgesia provinciana, presa en la fase en què la seva part més avançada ha començat a absorbir cultura europea i xoca amb la part més encastellada en els prejudicis de la tradició superficial. No pas, però, perquè hagi assimilat encara ni tan sols hagi acabat de comprendre; en aquest sentit,

la barcelonina Laura, amb els seus gustos i ideals tan apassionats com imprecisables per a ella mateixa, relativament és tan provinciana com els verges comarquinales en massa, i com Pere, el brillant i vulgar comarquinalet que ha sojornat a Europa. L'una part funciona ja com sobrevivint-se i l'altra encara sense personalitat. Significativament, és mossèn Joan Serra l'únic una mica comprensiu. Els seus ferros vells —i, per què no?, el seu confessorari— li han ensenyat més que a d'altres els llibres i els trens. Però ha d'ultrapassar encara la sagristia, el museu i la història, i qui sap quins essencials trasbalsos fins ara defugits, per a prendre directament consciència de les forces d'unitat que actuen per sota i per damunt de la terra, tanmateix viva, que aguanta Comarquinal. Som on anàvem: és aquest superior personatge invisible, arreu present i conciliant, l'esperit de tradició en suma, el que manca dins la bella novella de Miquel Llor. Potser per raons molt diverses no podia ésser-hi; però més aviat diríem que l'autor no n'ha sentit la profunda veu, per haver-se acostat massa atentament al petit aldarull del món que novellava. I confessem que ara tenim al cap, no suggerint-nos comparacions desorbitades, sinó precisant-nos aquesta mera absència, el *Siegfried et le Limousin* —novella i comèdia— de Giraudoux. Per exemple, i moltes altres obres amunt de la complexa tradició literària francesa, a la qual tan honestament, tan sense rastaquèrisme, tan per un autèntic impuls de clara humanitat, Miquel Llor s'ha adscrit.